

BŁĘDY (ORTO)GRAFICZNE
W ROSYJSKOJĘZYCZNYCH WIADOMOŚCIACH
PRZESYŁANYCH NA KARTACH POCZTOWYCH

(ORTHO)GRAPHIC ERRORS IN RUSSIAN POSTCARD MESSAGES

DANIEL DZIENISIEWICZ

ABSTRACT. The aim of the article is to analyse orthographic errors in Russian postcard messages from the second half of the 20th century. Nearly 240 orthographic errors retrieved from a corpus consisting of approximately 1000 Russian postcards have been classified and examined. The results of the study present the most common mistakes occurring in this type of correspondence.

Keywords: orthography, orthographic errors, postcards, Russian

Daniel Dzienisiewicz, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań – Polska, dzienis@amu.edu.pl

ORCID ID: 0000-0003-0400-5143

1. Wprowadzenie

Zgodnie z definicją zamieszczoną w pracy *Современный русский литературный язык*, termin *ortografia* określa „system zasad pisowni wyrazów”. Jak zauważają autorzy ww. pracy, *ortografia* (ros. *орфография*) i *zasady pisowni* (ros. *правописание*) nie są tożsame, gdyż drugie pojęcie odnosi się do szerszego spektrum zjawisk, obejmujących m.in. także interpunkcję [Лекант 1996: 145]. Rosyjska ortografia oparta jest na trzech podstawowych zasadach: 1) morfologicznej (zakładającej jednakową pisownię morfemów, niezależną od wymowy, zob. np. zapis wyrazów *дом*, *домашний* i *домовой*), 2) fonetycznej (zob. np. dwa warianty pisowni prefiksów zakończonych na spółgłoskę *з*: przez *з* przed literami oddającymi spółgłoski dźwięczne oraz przez *с* przed literami oddającymi spółgłoski bezdźwięczne, por. np. *беззубый* – *бессердечный*, *изгнать* – *испытать*, *разбить* – *распиливать*) oraz 3) tradycyjnej, tj. historycznym zapisie wyrazów, którego nie można uzasadnić przy pomocy zasady morfologicznej bądź fonetycznej (np. pisownia wyrazów *корова*, *собака*, *топор*) [Кайдалова, Калинина 1983: 4].

W literaturze przedmiotu przedstawiane są różnorodne typologie błędów ortograficznych. W tym miejscu można przytoczyć np. podział na błędy or-

tograficzne właściwe (ros. *собственно орфографические ошибки*), błędy fonetyczno-ortograficzne (ros. *фонетико-орфографические ошибки*) i błędy gramatyczno-ortograficzne (ros. *грамматико-орфографические ошибки*) [Пенкина, Коваленко 2016: 166, za Иванова 2011]. Inna klasyfikacja została zaproponowana przez N. S. Rozdiestwienskogo, który wyodrębnił odpowiednio: 1) błędy graficzne, takie jak pominięcie, zamiana, przestawienie bądź wstawienie liter lub sylab; 2) błędy ortograficzne, tj. błędy naruszające zasady pisowni oddającej wymowę; 3) błędy w zapisie wyrazów w sposób łączny, rozdzielny oraz przy użyciu łącznika; 4) błędy w pisowni wielkich i małych liter; 5) błędy w podziale wyrazów przy przenoszeniu do następnego wiersza [Пенкина, Коваленко 2016: 166]. Warto zauważyć, iż duże podobieństwo do powyższej typologii błędów cechuje klasyfikację działań ortografii przedstawioną w pracy *Современный русский литературный язык*, zgodnie z którą dziedzina ta obejmuje zasady określające 1) przekazywanie fonemowego składu wyrazów przy pomocy liter; 2) pisownię wyrazów i ich części w sposób łączny, rozdzielny oraz za pomocą łącznika; 3) użycie wielkich i małych liter; 4) dzielenie wyrazów przy przenoszeniu do następnego wiersza; 5) pisownię skrótowców [Лекант 1996: 146].

Literatura poświęcona ortografii języka rosyjskiego dotyczy różnorodnych aspektów tej dziedziny. Oprócz prac stanowiących wykładnię norm ortograficznych współczesnego języka rosyjskiego [zob. np. Розенталь 1970; Свейман, Торзецка 1981; Кайдалова, Калинина 1983; Иванова 1991] należy wymienić m.in. pozycje poświęcone związkom kompetencji językowej z umiejętnością poprawnej pisowni [Щербакова 2015], błędom popełnianym przez uczniów w procesie przyswajania zasad ortograficznych [Шапирова 2013], doskonaleniu sprawności uczniów w zakresie poprawnej pisowni [Алгазина 1987; Останина 2015; Пенкина, Коваленко 2016] oraz strategiom zwalczania złych nawyków ortograficznych [Вохмина 2015]. Nawet pobieżny przegląd przytoczonych tekstów pozwala wysnuć wniosek, iż przede wszystkim skupiają się one na błędach popełnianych w nadzorowanych sytuacjach szkolnych, tj. podczas wykonywania prac pisemnych, takich jak wypracowania lub dyktanda przeprowadzane na lekcjach języka rosyjskiego. Niekiedy uwaga badaczy koncentruje się także na tekstach tworzonych w spontanicznych, niedozorowanych sytuacjach, które odzwierciedlają nawyki ortograficzne występujące w naturalnej praktyce komunikacyjnej użytkowników języka (zob. np. egzemplifikacje błędów ortograficznych zaobserwowanych w tekstach zamieszczanych na portalu społecznościowym ВКонтакте w pracy Aleksiejew [2014] oraz stanowiące celowy zabieg komunikacyjny wypadki nieprzestrzegania zasad ortograficznych w tekstach reklamowych w pracy Kryłowa [2015]).

Interesującym typem tekstów w kontekście badań nad nawykami ortograficznymi jest korespondencja listowna, mogąca ukazać błędy najczęściej

popelniane przez osoby uczestniczące w tego rodzaju komunikacji. Możliwość prowadzenia kompleksowych analiz na dużej liczbie tradycyjnych listów (tj. pisanych odręcznie) pochodzących od różnych autorów są jednak ograniczone ze względu na trudności związane ze zgromadzeniem obszernego zasobu tego typu tekstów. Łatwiejszy do pozyskania materiał dla badaczy korespondencji stanowią karty pocztowe, które można nabyć np. w antykwariatach oraz za pośrednictwem portali społecznościowych, na których funkcjonują grupy filokartystów, tj. miłośników pocztówek, zajmujących się ich wymianą i sprzedażą¹. Pocztówki bowiem, w odróżnieniu od listów, na ogół nie są przesyłane w zapieczętowanych kopertach, a ich treść jest jawna, co wymusza na autorach wiadomości tworzenie tekstów o mniej intymnym charakterze. Być może jawność treści wpływająca na mniejszą poufność tekstów jest przyczyną szerszej dostępności kart pocztowych. Prawdopodobieństwo przeczytania wiadomości przez osoby z zewnątrz może również sprawiać, że ich treść często przyjmuje postać skonwencjonalizowanych formuł (zwrotów do adresata, życzeń, pozdrowień itp.), od których odstępstwa spotykane są jedynie okazjonalnie. Por. poniższe przykłady odtwarzalnych formuł stanowiących fragmenty autentycznych wiadomości zaczerpniętych ze zgromadzonego korpusu kart pocztowych (tu i dalej pisownia oryginalna):

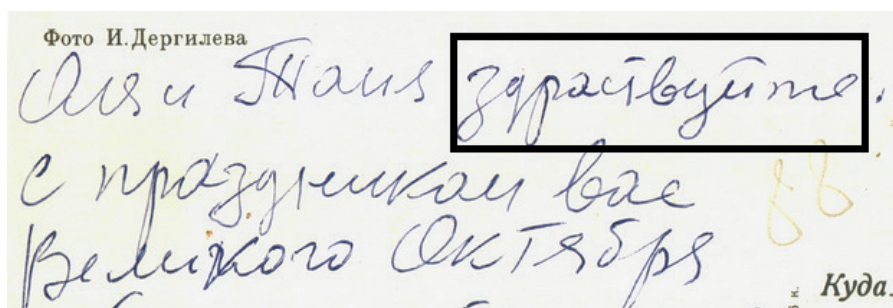
- 1) Уважаемая Людмила Петровна!
- 2) Уважаемая Мария Федоровна!
- 3) Желаем вам всем крепкого здоровья, бодрости, успехов в труде и хорошего настроения.
- 4) Желаем вам здоровья, счастья, успехов в труде и учебе.
- 5) Целуем Рая, Наташа
- 6) Обнимаем, крепко целуем М и Ю.

Niniejszy artykuł ma na celu analizę 239 błędów ortograficznych zaobserwowanych w treści ok. 1000 rosyjskojęzycznych wiadomości przesłanych za pośrednictwem kart pocztowych w latach 1945–2000. Należy przy tym zaznaczyć, iż za błędy ortograficzne uznajemy wszelkie odstępstwa od normy ortograficznej literackiego języka rosyjskiego, w tym cechy charakterystyczne dla dialektów, które ujawniły się w badanym materiale. Zaliczyć można do nich np. oddawanie tzw. ikania w zapisie jednostki *тибе*. Ikanie (ros. *иканье*) to typ wokalizmu stanowiący podstawę wymowy literackiej i występujący w gwarach centralnych (obwód moskiewski) oraz na terenach położonych na zachód i wschód od Moskwy (obwody twerski i uljanowski), w którym samogłoski /'A/, /'O/ i /'E/ w pierwszej sylabie przedprzyciskowej wymawiane są jako [и] [Малахов 2013: 20]. Innym przykładem odstępstwa od

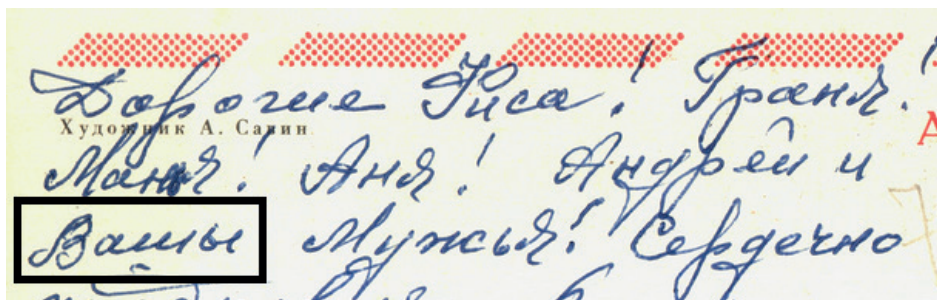
¹ Zob. np. stronę <https://vk.com/filokartiya> (dostęp 19.09.2017).

normy jest zapis końcówki fleksyjnej *-y* w formie dopełniacza rzeczownika rodzaju męskiego *успеху*. Pomimo że forma ta jest dopuszczana jako wariant w języku literackim, ta końcówka fleksyjna najczęściej występuje w gwarach południowych [Малахов 2013: 39]. Jako błąd ortograficzny potraktowano również formę miejscownika *жизне*. Końcówka *-е* stanowi wynik paralelizmu form przypadków spowodowany oddziaływaniem paradygmatu pierwszej deklinacji na trzecią. Jest to zjawisko charakterystyczne dla wschodniej części narzeczca południoworosyjskiego i sąsiadujących z nim gwar środkoworosyjskich [Малахов 2013: 40].

Fakt występowania w wiadomościach odtwarzalnych formuł (a co za tym idzie, również fakt powtarzalności poszczególnych wyrazów wchodzących w ich skład) umożliwi poznanie praktyk ortograficznych nadawców oraz pozwoli określić, jakie błędy powtarzają się najczęściej w tego typu tekstach. Badania nad odstępstwami od zasad ortograficznych właśnie w wiadomościach zapisywanych na kartach pocztowych nie wydają się bezzasadne, gdyż nawet pobieżna analiza wybranych tekstów pokazuje, iż istotnie można zaobserwować w nich liczne błędy, por. następujące przykłady:

Fot. 1. Błąd ortograficzny w tekście zamieszczonym na kartce pocztowej (pominięcie litery ѳ w zapisie wyrazu *здравствыте*)

Fot. 2. Błąd ortograficzny w tekście zamieszczonym na kartce pocztowej (zapis końcówki fleksyjnej zaimka dzierżawczego *Ваши* za pomocą litery *ы*)

Dotychczas badano pewne aspekty języka wiadomości przesyłanych za pośrednictwem kart pocztowych, warto zatem dokonać przeglądu niektórych prac poświęconych tej tematyce. Uwaga badaczy skupiała się przede wszystkim na (relatywnie) stałych połączeniach wyrazowych występujących w wybranych elementach struktury wiadomości przekazywanych wśród pracowników różnych instytucji, tj. zwrocie do adresata oraz formule życzeń [Немчинова 2008]. Badano również teksty życzeń skierowanych do osób piastujących stanowiska rektora, dziekana, lekarza naczelnego oraz do przedsiębiorcy z okazji Nowego Roku, urodzin, Dnia Obrońcy Ojczyzny (23 lutego) i Dnia Kobiet (8 marca). Zaobserwowano, iż wartości występujące w treści życzeń różnią się w zależności od płci adresata [Немчинова 2012]. Ponadto analizowano formuły występujące w niemieckojęzycznych wiadomościach, wykazując wysoką częstość użycia klisz pragmatycznych. Autorka badania odnotowała formuły odtwarzane w zależności od takich okoliczności, jak urodziny, narodziny dziecka, Święta Bożego Narodzenia, Nowy Rok, ślub i konfirmacja [Низеева 2014]. Nie poświęcano dotąd jednak uwagi zagadnieniom (nie)poprawności pisowni w tekstach wiadomości zamieszczanych na pocztówkach, co ponownie daje asumpt do podjęcia badań w obrębie tej tematyki.

2. Analiza materiału badawczego

Błędy ortograficzne występujące w wiadomościach przesyłanych za pośrednictwem kart pocztowych skategoryzowano w oparciu o zmodyfikowaną wersję typologii opisanych we wprowadzeniu do niniejszego artykułu [Пенкина, Коваленко 2016: 166; Лекант 1996: 146]. Zaobserwowane w tekstach wypadki niepoprawnego zapisu przyporządkowano do pięciu kategorii, obejmujących błędy:

- 1) polegające na zastępowaniu, dopisywaniu oraz opuszczaniu liter,
- 2) w pisowni rozdzielnej, łącznej oraz w stosowaniu łącznika,
- 3) w pisowni wielkich i małych liter,
- 4) w podziale wyrazów przy przenoszeniu do następnego wiersza, a także
- 5) błędy graficzne prowadzące do naruszania poprawności składniowej połączeń wyrazowych.

Pewne zastrzeżenia może budzić kategoria 1, obejmująca wypadki zastępowania, dopisywania i opuszczania liter, nieuwzględniająca fonetycznych i gramatycznych aspektów znajdujących się u podstaw sklasyfikowanych w jej ramach błędów. Należy jednak zaznaczyć, że ten strukturalny podział funkcjonuje jedynie jako kategoria nadrzędna, zaś informacje dotyczące charakteru poszczególnych błędów zostały umieszczone osobno w konkluzji analiz.

2.1. Błędy polegające na zastępowaniu, dopisywaniu i opuszczaniu liter

Jak odnotowano powyżej, zaobserwowane błędne zapisy liter podzielono na trzy podkategorie, obejmujące wypadki zastępowania, dopisywania oraz opuszczania liter. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że podziału na morfemy dokonano za pracą [Тихонов 1985], a zastąpione, dopisane i pominięte litery zostały wyróżnione przy pomocy pogrubionej czcionki. W nawiasach okrągłych przytoczono poprawny zapis, natomiast w nawiasach kwadratowych podano ogólną liczbę wystąpień poszczególnych form graficznych wyrazów (jeśli wystąpiły w materiale częściej niż raz). Pominięte litery zostały zaś dopisane w nawiasach w pozycjach, w których występują w poprawnym zapisie analizowanych wyrazów. Ponadto wielkość liter jest zgodna z oryginalnymi zapisami zamieszczonymi na kartach pocztowych. Poniżej omówiono błędy wchodzące w skład wyodrębnionych grup.

2.1.1. Zastępowanie liter

Łącznie w badanym materiale stwierdzono obecność 77 błędów polegających na zastępowaniu liter występujących w poprawnym zapisie wyrazów przez inne litery. Odchylenia tego typu zaistniały w pisowni przedrostków zaimków przeczących, w których zaobserwowano zapis partykuły *не* w miejsce partykuły *ни*: zob. jednostki *не кому* (*никому*) oraz *ничего* (*ничего*). Ponadto można wskazać błędy w pisowni rdzeni rzeczowników: *Здарове* (*Здоровье*), *здаровья* [5] (*здоровья*), *здаровя* (*здоровья*), *здоровия* (*здоровья*), *обояние* (*обаяние*), *щастя* (*счастья*); przymiotników: *атлично-го* (*отличного*), *гловная* (*главная*), *жывы* (*живы*), *наилутшего* (*наилучшего*), *обоятельной* (*обаятельной*), *семешного* (*семейного*), *харашего* [3] (*хорошего*), *харашего* [3] (*хорошего*), *харошего* [2] (*хорошего*); przysłówków: *облично* (*отлично*), *щаслива* (*счастливо*); czasowników: *дектуют* (*диктуют*), *жилаим* (*желаем*), *заидешь* (*зайдешь*), *отплатят* (*отплатят*), *Поздравляем* [2] (*Поздравляем*), *Поздравляю* (*Поздравляю*), *Праздравляю* (*Поздравляю*), *пробыли* (*пробыли*); zaimka *тибе* (*тебе*); przyimka *ат* (*от*); oraz partykuły *ни* (*не*). Odnotowano także błędy występujące w zapisie sufiksów rzeczowników: *благополучея* (*благополучия*), *плаваньи* (*плаваннии*); przysłówków: *долга* [2] (*долго*), *многа* (*много*), *наверна* (*наверно*), *побольши* (*побольше*); oraz czasownika (w formie imiesłowu): *любищее* (*любящие*). Ostatnią grupę stanowią wypadki niepoprawnego zapisu końcówek fleksyjnych rzeczowników: *в жизни* (*в жизни*), *в учеби* (*в учебе*), *досвидане* (*до свидания*), *мечти* (*мечты*), *Танечки* (*Танечке*), *успеху* (*успеха*); zaimków: *твойм* (*твоем*), *Ваишы* (*Ваши*), *всево* (*все-го*), *каторои* (*которые*), *самова* (*самого*); przymiotników: *гловная* (*главная*), *Дорогаяю* (*Дорогая*), *крепкога* (*крепкого*), *лучишва* (*лучшего*), *лучишва* (*лучше-го*), *лучишва* (*лучшего*), *много уважаемаи* (*многоуважаемой*), *хорошаво* (*хоро-*

шего), хорошва (хорошего), хорошыва [2] (хорошего); oraz czasowników: будим (будем), Желая (Желаю), жилаим (желаем), любящее (любящие), обнимаю (обнимаю), оставшевся (оставшейся), По целуйте (Поцелуйте), получи (получу), Приежайте (Приезжайте).

2.1.2. Dopisywanie liter

Analiza materiału ujawniła 12 błędów polegających na dopisywaniu liter niewystępujących w poprawnym zapisie badanych wyrazów. Zaobserwowano odstępstwa polegające na dodawaniu liter w zapisie rdzeni rzeczowników: *Аня (Аня), встреча (встреч)*; czasowników: *Праздравляю (Поздравляю), приежайте (приезжайте), Приймите (Примите), проведвать (проведать), Проздравляем (Поздравляем), Проздравляю (Поздравляю)*; oraz wykrzyknika: *Вдравствуите (Здравствуите)*. Ponadto stwierdzono wypadki dodawania miękkiego znaku w zapisie sufiksu *-ич* w formach mianownika imion odojcowskich *Васильевич (Васильевич)* i *Сергеевич (Сергеевич)*, jak również litery *e* w pisowni sufiksu *-знь* w wyrazie *жизнь (жизнь)*.

Na szczególną uwagę zasługuje trzykrotny zapis czasownika *поздравлять* z dodatkową literą *p*: *Праздравляю, Проздравляем, Проздравляю*. Można założyć, iż stanowi on celowy zabieg humorystyczny, zainspirowany odcinkiem popularnego serialu animowanego *Винни-Пух* pt. *Винни-Пух и день забот*, w którym forma ta występuje w jednej z wypowiedzi². Niewykluczone jednak, iż należałoby odwołać się w tym przypadku wyłącznie do faktora stylistycznego, gdyż forma *поздравлять* ma charakter potoczny (просторечие).

2.1.3. Opuszczanie liter

Częstszą praktykę niż dopisywanie stanowi pomijanie liter – wykryto bowiem 42 tego typu błędne zapisy, wśród których należy wymienić pominięcie litery *c* w pisowni prefiksu przysłówka *бе(с)сметно* oraz liter występujących w rdzeniach form rzeczowników: *бол(ь)нице, груп(н)у, дмитр(и)евна, досвидан(и)е, Здравов(ь)е, здаров(ь)я, здоров(ь)е [2], здоров(ь)я [3], здор(овь)я, зд(о)ров(ь)я, комис(с)ия, Поздрав(л)еня, част(ь)я [3]*. Warto zwrócić uwagę na powtarzające się problemy z pisownią rzeczowników *здоров(ь)е* oraz *част(ь)е*, polegające na pomijaniu miękkiego znaku, jak również na fakt niezapisywania liter oddających podwójne spółgłoski w wyrazach *груп(н)а* i *комис(с)ия*. Odnotowano także wypadki pominięcia niewymawianych liter w zapisie przymiotnika *праз(д)ничного*, czasowników *Прие(з)жайте, прие(з)жайте* i *прие(з)жайте*, wykrzykników *Здра(в)ствуй [2], здра(в)ствуйте* oraz partykuły *пожалу(й)ста*. Ponadto w zapisie form *счас(т)ливы, щас(т)лива* ро-

² Zob. <https://www.youtube.com/watch?v=J-UHwBgvG70> (dostęp 19.09.2017).

minięta została litera *m*, z kolei litera *-я-* – w zapisie jednostki *поздравл(ять)*. Innym interesującym typem błędów jest niezapisywanie – wszystkich bądź części – liter oddających końcówki fleksyjne rzeczowników: *благополучи(я)*, *детя(м)*; zaimka: *невкаждy(ю)*; przymiotników: *хорош(ую)*, *хорош(е)ва*; oraz czasowników w formie bezokolicznika: *ждат(ь)*, *жела(ть)*, *переда(ть)*, *пожелат(ь)*, *поздравл(ять)*, *Поздравля(ть)*.

2.2. Błędy w pisowni rozdzielnej, łącznej oraz w stosowaniu łącznika

Kolejna kategoria błędów wyodrębniona w toku analiz obejmuje niepoprawny zapis jednostek o pisowni rozdzielnej, łącznej oraz wymagającej użycia łącznika (razem 43 błędy). Wśród wypadków łącznego zapisu wyrazów o pisowni rozdzielnej należy wskazać zapis formuły pożegnalnej *Досвидания* [3] (por. także jednostkę *досвидане* z błędnym zapisem końcówki formy dopełniacza wyrazu *свидание*) oraz zapis *Вобщем* (*В общем*). Ponadto odnaleziono wypadki łącznej pisowni wyrażen przyimkowych, por. *кнам* [2] (*к нам*) oraz *Комне* (*Ко мне*), w tym formuł życzeń i pozdrowień, takich jak *сновым* [3] (*с Новым годом*), *сприветом* [3] (*с приветом*), oraz czasowników, z którymi łącznie została zapisana partykuła *не*: *неболеть* (*не болеть*), *незабывайте* (*не забывайте*), *неписала* (*не писала*), *неработаю* (*не работаю*) (por. także jednostkę *нистареть* (*не стареть*) z błędnym zapisem partykuły *ни* w miejsce partykuły *не*). Zaobserwowano również zapis *невкаждy* (*не в каждую*), w którym pominięta została litera *ю* występująca w końcówce formy biernika liczby pojedynczej.

W materiale wystąpiły także błędy polegające na rozdzielnym zapisie wyrazów o pisowni łącznej. Błędy tego typu popełniono w pisowni rzeczowników i przymiotników złożonych: *много летия* (*многолетия*), *Много уважаемая* (*Многоуважаемая*), *много уважаемаи* (*многоуважаемой*), przysłówka *на всегда* [2] (*навсегда*), przymiotnika *не важное* (*неважное*) oraz przysłówków *не важно* (*неважно*) i *не легко* (*нелегко*). Niepoprawną pisownię rozdzielną odnotowano również w zapisie spójnika *что бы* (*чтобы*) oraz zaimka *не кому* (*никому* – zob. także błędny zapis litery *e* w miejsce *и*). Ponadto zaobserwowano wypadek rozdzielnego zapisu prefiksu *по-* w formie trybu rozkazującego czasownika *целовать*, tj. *По целуйте* (*Поцелуйте* – zob. także błędny zapis litery *и* w miejsce *й*).

Zapis łącznika w jednostkach o pisowni rozdzielnej wystąpił wyłącznie w konstrukcji *тем-же* (*тем же*), natomiast zapis łącznika w jednostkach o pisowni łącznej zaobserwowano trzykrotnie: w pisowni przymiotnika *между-народный* (*международный*) oraz przysłówków *по-больше* (*побольше*) i *по-крепче* (*покрепче*).

Jeśli chodzi o rozdzielny zapis jednostek o pisowni wymagającej użycia łącznika, ujawnił się on w 7 wypadkach: w zapisie partykuły *-то* w połączeniu *время то* (*время-то*), partykuły *все таки* (*все-таки*), przysłówków *по*

старому [3] (*по-старому*) i *по прежнему* (*по-прежнему*) oraz rzeczownika 45 *летием* (45-*летием*). Z kolei łączny zapis wyrazów o pisowni wymagającej użycia łącznika ujawnił się jedynie w jednostce *постарому* [2] (*по-старому*).

2.3. Błędy w pisowni wielkich i małych liter

Łącznie w materiale odnotowano 43 błędy w pisowni wielkich i małych liter. Jednostki, w których wystąpił błędny zapis wyrazu małą literą to przede wszystkim dwuczłonowe nazwy świąt składające się z cyfry i nazwy miesiąca, która zgodnie z regułą powinna być zapisywana wielką literą: *1е мая* [8] (1 *Мая*), *1ое мая* [3] (1 *Мая*), *1го мая* [2] (1 *Мая*), *1 мая* [2] (1 *Мая*), *1м мая* (1 *Мая*), *1 маем* (1 *Маем*), *9м мая* (1 *Мая*), *7го ноябрия* (7 *Ноября*), *8 марта* [4] (8 *Марта*), *8го марта* [3] (8 *Марта*), *8е марта* (8 *Марта*), *8 -октября* (8 *Октября*). Ponadto błędny zapis małą literą zaobserwowano w wielowyrzowych nazwach świąt, w których pierwszy wyraz powinien być zapisywany wielką literą: *днём учителя* (*Днём учителя*), *международным женским днём* (*Международным женским днём*), *днем Победы* [4] (*Днем победы*) [zob. Orzechowska 1994: 103]). Warto przy tym zauważyć, że w literaturze podawane są dwa odmienne sposoby zapisu nazwy święta *День победы*: w pracy [Orzechowska 1994: 103] zamieszczono informację, że tylko pierwszy wyraz powinien być pisany wielką literą, natomiast w opracowaniach [Розенталь 1970: 26; 1984: 96; 1988: 91] podano, iż oba wyrazy należy pisać wielkimi literami.

Odnaleziono również wypadki zapisu imion i imion odojcowskich małą literą: *елезавета* (*Елизавета*), *игоря* (*Игоря*), *машу* (*Машу*), *тоня* (*Тоня*), *федор* (*Федор*), *федя* (*Федя*), *дмитревна* (*Дмитриевна*), *федорович* (*Федорович*); natomiast zapis wielkiej litery w wyrazie, który powinien być zapisywany literą małą, odnotowano w nazwie miesiąca *Декабря* (*декабря*).

2.4. Błędy w podziale wyrazów przy przenoszeniu do następnego wiersza

Ogółem odnaleziono 43 wypadki przenoszenia wyrazów do następnego wiersza, por. *позд-равляем*, *праздни-ком*, *жиз-ни*, *празни-чного*, *по-желания*, *послу-шной*, *креп-кого*, *гри-бной*, *вку-сные*, *по-старо-му*, *ра-достным*, *ску-чаем*, *наи-лучшего*, *благопо-лучия*, *празднич-ного*, *семе-йного*, *тру-де*, *празд-ником*, *празд-ником*, *благо-получия*, *благород-ном*, *благополу-чия*, *заслу-женного*, *бла-гополучия*, *так-же*, *быстрей-шего*, *нас-троения*, *настро-ения*, *жизнен-ных*, *стар-ческий*, *ужас-но*, *радо-стей*, *настрое-ния*, *ста-райся*, *креп-кого*, *настро-ения*, *радо-стным*, *Тимо-феевич*, *Вален-тина*, *поже-лания*, *праз-дником*. Jednakże po przeanalizowaniu powyższych zapisów w kontekście ich zgodności z zasadami zawartymi w literaturze przedmiotu [zob. Szejman, Torzeczka 1981: 128–131] stwierdzono, iż błędy wystąpiły jedynie w dwu wypad-

kach podziału. Błędny podział łamiący zasadę stanowiącą o nieoddzielaniu spółgłoski od poprzedzającej ją samogłoski [Cwejman, Torzecka 1981: 128] zaobserwowano w jednostce *Вел-икої* (*Ве-ликої* lub *Вели-кої*). Z kolei niepoprawny podział wyrazu *выз-дорования* (*вы-здоровления*) narusza zasadę postulującą niepozostawianie nietworzącej sylaby początkowej części rdzenia przy prefiksie na końcu linii (oczywiście pod warunkiem, że cząstka *вы-* zostanie uznana za prefiks, gdyż taki status posiada ona w strukturze słowotwórczej czasownika motywującego rozpatrywany rzeczownik odsłowny, tj. *выздороветь*) [Cwejman, Torzecka 1981: 130].

2.5. Błędy graficzne prowadzące do naruszania poprawności składniowej połączeń wyrazowych

Ostatnią kategorię tworzy 20 wypadków zastąpienia, dopisania i pominięcia liter, prowadzących do powstania błędów syntaktycznych. Ze względu na szczególny charakter tych odchyłeń zdecydowano, iż zostaną one omówione osobno. Pierwszą grupę tworzą wypadki pomijania wyrazów obligatoryjnych dla określonych związków wyrazowych. Najczęściej obserwuje się opuszczanie przyimka *с* występującego w konstrukcji *поздравлять с + N₅*, prowadzące do naruszania związku rządu czasownika i wyrażenia przyimkowego, por. *Маму и бабушку поздравляем (с) новорождение(м) дочери и внучки; поздравл вас, (с) великим праздником октября; Поздравляем вас (с) наступающим праздником; Поздравляем (с) днем рождения; Поздравляем (с) Наступающим праздником; поздравляю Вас (с) праздником; Сердечно поздравляю тебя (с) праздником весны*. Zarejestrowano również brak przyimka *в* w konstrukcji *Желаю [...] успехов (в) труде*.

Ponadto w materiale wystąpiły błędy prowadzące do naruszania związku zgody między wyrazem określającym i określanym w konstrukcjach imiennych. Należy w tym miejscu wskazać niepoprawnie użytą formę narzędnika przymiotnika *новый* w połączeniu *в Новым году*, wymagającym użycia formy miejscownika *Новом*. Inne przykłady naruszania związku zgody to: *с наступающим Новым год(ом)* (*год* – błąd polegający na użyciu formy *N₁* w miejsce *N₅* – *годом*), *с наступающим женским праздником* (*наступающим* – błąd polegający na użyciu formy *N₆* w miejsce *N₅* – *наступающим*), *с новым, счастливым годом!* (*новом* – błąd polegający na użyciu formy *N₆* w miejsce *N₅* – *новым*), *с днем рождением* (*рождением* – błąd polegający na użyciu formy *N₅* w miejsce *N₂* – *рождения*). Odnotowano także wypadki braku związku zgody między podmiotem a orzeczeniem: *Володя у нас учится, Гена учится*, w których orzeczenie występuje w formie bezokolicznika w miejsce formy trzeciej osoby liczby pojedynczej (*учится*), jak również przykłady odwrotnej praktyki: *Желаю пить и веселит(ь)ся Но что-б под ёлку не свалит(ь)ся, желаю тебе счастья здоровья и учит(ь)ся только на 4*

u 5, w których orzeczenia występują w formie trzeciej osoby liczby pojedynczej w miejsce form bezokolicznika (*веселиться, учиться*). Odnaleziono również błąd polegający na użyciu niewłaściwego przyimka: *В нас все по старому* (*У нас все по старому*).

***

Liczbę oraz procentowy udział błędów wchodzących w skład poszczególnych kategorii przedstawiono w poniższej tabeli:

Kategoria	I	II	III	IV	V
Liczba błędów	131	43	43	2	20
Udział procentowy	54,81	17,99	17,99	0,84	8,37

Wynika z niej, iż w analizowanym materiale najliczniej reprezentowana jest kategoria I (54,81%), tj. błędy polegające na zastępowaniu, dopisywaniu i opuszczaniu liter. Drugie miejsce pod względem liczebności zajmują kategorie II i III (obie stanowiące po 17,99% całości), obejmujące odpowiednio błędy w pisowni rozdzielnej, łącznej i w stosowaniu łącznika oraz błędy w pisowni wielkich i małych liter. Kategoria V, w której skład wchodzi błędy graficzne prowadzące do naruszania poprawności składniowej połączeń wyrazowych, stanowi 8,37% materiału, natomiast kategoria IV (błędy w podziale wyrazów przy przenoszeniu do następnego wiersza) – 0,84%.

Badania pokazują, iż przyczyną powstawania większości odstępstw jest prawdopodobnie chęć oddawania regularnych zjawisk fonetycznych przez osoby piszące wiadomości, por. takie przypadki zastępowania liter, jak zapis litery *o* w pozycji nieakcentowanej jako *a* (*Здарове, здаровья, здаровья, атличного, харашего, харашего, харошего, долга, многа, наверна, крепкога, лучишва*), zapis litery *в* w końcówkach fleksyjnych form dopełniacza przymiotników i zaimków rodzaju męskiego i nijakiego liczby pojedynczej (*всево, лучишва, самава, хорошаво, хорошва, хорошыва*), zapis litery *щ* w miejsce połączenia *сч* (*щастя, щаслива*) oraz zapis litery *и* w miejsce litery *е* w pozycjach bezprzyciskowych (*тибе, ни, будим, жилаим, Танечки*). Interesujące są również wypadki odwrotne, tj. zapis litery *а* w pozycji nieakcentowanej przy pomocy litery *о* (*обояние, обоятельной, Поздравляем, Поздравляю, гловная*) oraz litery *и* w pozycji nieakcentowanej za pomocą litery *е*, ukazujące nieznaną zapisu niektórych morfemów (*благополучья, жизни, не кому, нечего, любящее* – zob. zasada morfologiczna). Warto odnotować, że część przytoczonych przykładów błędów ilustruje działanie form analogicznych, por. np. *обоятельной* (*обоянние*) czy *поздравляем* (*здоровье*). Innymi przykładami błędów spowodowa-

wanych wpływem systemowych zjawisk fonetycznych na pisownię są przypadki dopisywania liter w wyrazach *Прийміте* i *жизень*.

Natomiast wypadki pomijania liter najczęściej obejmują opuszczanie miękkiego znaku, niepodwajanie spółgłosek, pomijanie niewymawianych liter oraz częściowe bądź całościowe opuszczanie końcówek fleksyjnych (w tym m.in. miękkiego znaku w końcówkach form bezokolicznika). Odnotowano także liczne wypadki łącznej pisowni partykuły *не* z czasownikami, przymiotnikami i przysłówkami. Błędne użycie małej litery ujawniło się zaś w dwuczłonowych nazwach świąt składających się z cyfry i nazwy miesiąca oraz w wielowyrazowych nazwach świąt, w których wielką literą powinien zostać zapisany pierwszy wyraz. Ponadto zarejestrowano wypadki zapisu małą literą imion i imion odojcowskich. Błędy w podziale wyrazów przy przenoszeniu do nowej linii mają charakter jednostkowy i spotykane są rzadko. Nielicznie reprezentowane są też błędy polegające na dodawaniu liter; trudno jednoznacznie wskazać przyczyny ich występowania, najprawdopodobniej należy złożyć je na karb potocznych nawyków mownych poszczególnych nadawców bądź też – w niektórych wypadkach – mogą stanowić one efekt celowej stylizacji tekstu. W skład błędów graficznych prowadzących do zaburzenia połączeń składniowych zaliczono takie wypadki zastępowania, dopisywania oraz pomijania liter, które naruszają związki rzędu oraz zgody.

Ustalono ponadto, iż 239 błędów ortograficznych, które zostały dostrzeżone w korpusie ok. 1000 pocztówek, wystąpiło łącznie w 179 wiadomościach, a więc w ok. 17,9% badanego materiału. Największą grupę stanowią wiadomości zawierające jednostkowe odchylenia (142). Wypadki występowania dwóch błędów w jednej wiadomości zaobserwowano w 17 tekstach, trzech – w 9, czterech – w 5, sześciu zaś – w 2. Fakt wystąpienia odpowiednio siedmiu, dziewięciu, dziesięciu oraz czternastu błędów odnotowano w pojedynczych wiadomościach. Wypadki wystąpienia ponad trzech błędów w jednym tekście odnotowano jedynie w treści 11 wiadomości, co stanowi ok. 6% tekstów, w których zlokalizowano błędy i ok. 1,1% wszystkich przeanalizowanych tekstów.

Oprócz tego podjęto próbę ustalenia, jakie typy błędów występują w materiale przy uwzględnieniu takich zmiennych, jak płeć nadawcy (kobieta, mężczyzna, grupa kobiet, grupa mężczyzn, grupa mieszana) oraz lokalizacja, z której wysłano wiadomość. Analiza pokazała, iż:

1) większość badanych tekstów zawierających błędy ortograficzne została napisana przez kobiety bądź grupy mieszane (wiadomości pochodzące wyłącznie od mężczyzn wystąpiły w materiale kilkakrotnie),

2) w ok. połowie badanych wiadomości nie została określona lokalizacja nadawcy.

Ponadto analiza wiadomości pisanych przez grupy mieszane, tj. takie, w których treści widniały zarówno imiona kobiece, jak i męskie, pozwala mniemać, iż prawdopodobnie były one pisane przez kobiety, które w tekście dopisywały imiona mężczyzn połączonych z nimi relacją rodzinną. Fakt ten sprawia, iż w dużej mierze materiał jest reprezentatywny jedynie dla błędów popełnianych przez kobiety, nie dostarcza natomiast informacji na temat praktyki ortograficznej mężczyzn. Pozwala to jednak sądzić, iż pisanie wiadomości wysyłanych następnie na pocztówkach było w badanym okresie domeną kobiet. Brak informacji dotyczących lokalizacji w dużej liczbie tekstów uniemożliwia także wyciąganie wniosków o regionalnym charakterze niektórych błędów.

3. Podsumowanie

Charakterystyczną cechą analizowanych wiadomości jest fakt, iż często nie są poddawane drobiazgowej korekcie, stanowią zatem interesujący obiekt badawczy w kontekście naturalnych, niekorygowanych nawyków ortograficznych ich autorów. Analiza języka kart pocztowych nie jest jednak wolna od problemów. Mankament stanowi z pewnością fakt, że częstokroć trudno jest ustalić wiek, poziom wykształcenia czy narodowość nadawcy. Orientacyjne określenie wieku możliwe jest jedynie na podstawie występujących w tekście bezpośrednich zwrotów do adresata, np. *Дорогая бабушка* – wówczas dowiadujemy się, że nadawcą jest wnuk lub wnuczka, a adresatem babcia. W rzeczywistości jest to jednak informacja określająca typ relacji łączącej nadawcę i adresata, a nie ich wiek. Nie należy także wykluczać możliwości popełniania błędów przez nadawcę w celu takiej stylizacji tekstu, aby osiągnąć efekt komiczny. Z treści wiadomości łatwiej jest natomiast wywnioskować takie parametry, jak płeć nadawcy i adresata bądź nazwę miejscowości, z której oraz do której wysłano pocztówkę (tj. informacje geograficzne, pomocne w ustaleniu, czy poszczególne zapisy są warunkowane czynnikami dialektalnymi), jednakże badanie przeprowadzone na zgromadzonym dotąd materiale nie pozwala na wyciągnięcie wniosków w tym zakresie i powinno być powtórzone na większej liczbie wiadomości, odpowiednio opatrzonych dokładną lokalizacją oraz uwzględniających teksty autorstwa mężczyzn. Mając na uwadze powyższe kwestie, wydaje się jednak, że przeprowadzona analiza – za sprawą przebadania relatywnie dużej liczby tekstów pochodzących od różnych autorów – pozwoliła ukazać, jakie błędy ortograficzne występują w tego typu wiadomościach najczęściej i może stanowić podstawę do przeprowadzenia badań na materiale korpusu wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych uzupełnionym o teksty autorstwa mężczyzn oraz teksty bezwyjątkowo opatrzone dokładną lokalizacją.

Материал подданы analizie w niniejszej pracy pochodzi z zakończonego okresu historycznego, trudno zatem stwierdzić, czy – oraz z jaką częstością – zaprezentowane błędy występują w tekstach tworzonych przez użytkowników języka rosyjskiego obecnie. Wiadomości przesyłane za pośrednictwem kart pocztowych są bowiem wypierane przez elektroniczne narzędzia komunikacji wyposażone w funkcję sprawdzania pisowni, co utrudnia ustalenie, jaką pierwotną postać miały teksty tworzone z ich pomocą. Wydaje się jednak, iż zbadanie warstwy (orto)graficznej wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych może wzbogacić wiedzę o praktyce piśmienniczej użytkowników języka rosyjskiego żyjących w drugiej połowie XX wieku.

Bibliografia

- Алгазина Н. Н. 1987. *Формирование орфографических навыков*, Москва: Просвещение.
- Алексеева А. А. 2014. *Исследование текстов в социальной сети «ВКонтакте» в лингводидактическом аспекте*, „Лингвокультурология”, nr 8, s. 6–10.
- Вохмина Ю. С. 2015. *Личностно ориентированные формы работы над ошибками на уроках русского языка в 5 классе средней общеобразовательной школы*, „Педагогическое образование в России”, nr 4, s. 77–84.
- Иванова В. Ф. 1991. *Современная русская орфография: учебное пособие*, Москва: Высшая школа.
- Кайдалова А. И., Калинина И. К. 1983. *Современная русская орфография: учебное пособие для вузов по специальности «Журналистика»*, Москва: Высшая школа.
- Крылов Ю. В. 2015. *Нарушение норм языка в рекламном дискурсе (прием и антиприем)*, „Вестник Новосибирского государственного педагогического университета”, nr 2 (24), s. 161–171.
- Лекант П. А. (red.) 1996. *Современный русский литературный язык*, Москва: Высшая школа.
- Малахов А. С. 2013. *Русская диалектология: теория и практика. Учебное пособие*, Владимир 2013: Издательство ВлГУ.
- Немчинова Н. В. 2008. *Корпоративная поздравительная открытка: коммуникативный и деловой аспект*, „Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена”, nr 12 (86), s. 217–221.
- Немчинова Н. В. 2012. *Лингвокогнитивное описание текста корпоративной поздравительной открытки*, „Вестник Кемеровского государственного университета”, nr 4, s. 71–75.
- Низеева Д. Р. 2014. *Текстовое сопровождение поздравительных открыток (на материале немецкого языка)*, „Филология и культура”, nr 36, s. 41–44.
- Останина Ю. О. 2015. *Система обучения орфографии на уроках русского языка в 8–9-х классах*, „Ученые записки Забайкальского государственного университета. Серия: Профессиональное образование, теория и методика обучения”, nr 6 (65), s. 100–105.
- Пенкина С. Д., Коваленко Е. Г. 2016. *Особенности работы над орфографическими ошибками в письменной речи младших школьников*, „Символ науки”, nr 11, s. 165–168.

- Розенталь Д. Э. 1970. *Вопросы русского правописания. Практическое руководство*, Москва: Издательство МГУ.
- Розенталь Д. Э. 1984. *Прописная или строчная? Опыт словаря-справочника*, Москва: Русский язык.
- Розенталь Д. Э. 1988. *Прописная или строчная? Словарь-справочник*, Москва: Русский язык.
- Тихонов А. Н. 1985. *Словообразовательный словарь русского языка в двух томах*, Москва: Русский язык.
- Шарипова Н. Ю. 2013. *Типология проявления дизорфографии у учащихся общеобразовательной школы, „Проблемы современного образования”, nr 2, s. 152–159.*
- Щербакова Н. Н. 2015. *О роли лингвистической компетенции в формировании орфографического навыка, „Филологический класс”, nr 2 (40), s. 35–36.*
- Cwejman T., Torzecka W. 1981. *Zasady pisowni rosyjskiej i ćwiczenia ortograficzne*, Warszawa: PWN.
- Dulewiczowa I. 1993. *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Fonetyka i fonologia. Grafia i ortografia*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy Omnitech Press.
- Orzechowska S. 1994. *Ćwiczenia z ortografii rosyjskiej z zasadami pisowni, cz. I: Ortografia*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

